

KORTE MEDEDELING

Ranunculus ophioglossifolius (Ranunculaceae) – Een nieuwe boterbloem in Nederland

P.-J. Keizer¹

Key words

Ranunculus ophioglossifolius
Dutch Flora
spontaneous settlement

Abstract – In 2025, *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. was found in the Netherlands for the first time. The plants were growing in an old clay and sand quarry ('Tichelgaten'), now a nature reserve, near Buren in the Province of Gelderland. The species resembles *R. flammula* but is an annual with stalked and rounded lower stem leaves and with warty achenes. *Ranunculus ophioglossifolius* grows in open, species-rich reed vegetation, which is usually flooded in winter. It mainly occurs in countries around the Mediterranean and Black Sea; further north the species is rare and endangered. The species is not used as an ornamental and is not sold in garden centers. Therefore, the first occurrence of this species in the Netherlands is probably the result of a spontaneous settlement.

Samenvatting – *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. is in 2025 voor de eerste keer voor Nederland gevonden. De planten groeiden in een oude klei- en zandgroeve ('Tichelgaten'), thans natuurreservaat, nabij Buren, Gelderland. Deze soort is niet in gebruik als tuinplant en wordt ook niet verkocht in tuincentra. Daarom gaat het bij deze vondst waarschijnlijk om een spontane vestiging.

Publicatiedatum – 27 februari 2026

INLEIDING

Bij een bezoek op 3 juni 2025 aan het natuurreservaat 'Tichelgaten' nabij Buren, Gelderland, vielen aan de noordwestzijde van het gebied enkele tientallen kleine Egelboterbloem-achtige planten op (Fig. 1, 2 & 4). Ze stonden in een vrij open, lage, grazige vegetatie op vochtige bodem. Determinatie met buitenlandse Flora's (Fournier 1961, Tutin et al. 1964) wees uit dat het om planten van *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. (Addertongboterbloem) gaat, een soort die nog niet eerder voor Nederland was vermeld.

HERKENNING

Ranunculus ophioglossifolius lijkt enigszins op *R. flammula* L., maar is zelf een éénjarige soort. De individuele planten variëren

in grootte van ca. 5 tot 30 cm hoog. Kleine planten zijn onvertakt, de grotere zijn meermaals di- of trichotoom vertakt. De grondstandige en lagere stengelbladen zijn gesteeld en hebben een min of meer afgerond-ruitvormige bladschijf; deze is gaafrandig of onduidelijk getand. De hogere stengelbladen zijn lancetvormig, zittend of kort gesteeld en met enkele grove tanden. De bloemen zijn klein, met kleine, ca. 3 mm lange, relatief snel afvallende kroonbladen. Het vruchthoofdje is bolvormig (Fig. 2 & 3). De vruchtjes zijn voorzien van een korte rechte snavel en bezet met langgerekte, bleke wratten (Fig. 2). Met deze kenmerken is de soort gemakkelijk uit te sleutelen in gangbare Flora's zoals Tutin et al. (1964) en Fournier (1961).

GROEIPLAATS

De groeiplaats bevindt zich ongeveer 1 km ten westen van Buren in Gelderland in kilometerhok 150-435 in het natuur-

¹ Kruisweg 23, 3513 CS Utrecht, Nederland;
e-mail: p.j.keizer@planet.nl

Correspondentie: p.j.keizer@planet.nl

Fig. 1. Een plant van *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. (Addertongboterbloem) op de groeiplaats in het natuurreservaat 'Tichelgaten' (Buren, Gelderland). Foto: P.-J. Keizer, 3 juni 2025.

reservaat 'Tichelgaten', in het noordwestelijke deel van het gebied. De bodem is humeus-zandig en vochtig. De vegetatie bestaat uit een soortenrijke, open rietlandvegetatie, waar geregeld 's winters kalkhoudend grondwater boven het maaiveld komt. De inundaties zorgen voor omstandigheden waardoor de vegetatie open blijft, lijkend op de situatie in vochtige duinvalleien. Wellicht is dat een gunstige voorwaarde voor de kieming van kleine eenjarige planten zoals *Ranunculus ophioglossifolius*. De vegetatie wordt jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Begeleidende soorten zijn onder andere: *Agrostis stolonifera* L., *Alisma plantago-aquatica* L., *Calliergonella cuspidata* (Hedw.) Loeske (dominant in de moslaag), *Carex acuta* L., *Eleocharis palustris* (L.) Roem. & Schult., *Equisetum fluviatile* L., *E. palustre* L., *Galium palustre* L., *Juncus bufonius* L., *Lysimachia nummularia* L., *Lythrum salicaria* L., *Mentha aquatica* L., *Myosotis laxa* subsp. *caespitosa* (Schultz) Hyl. ex Nordh., *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud., *Ranunculus repens* L., *Trifolium repens* L.

VERSPREIDING

Ranunculus ophioglossifolius komt hoofdzakelijk voor in landen rondom de Middellandse en Zwarte Zee (POWO 2025). Meer naar het noorden is de soort zeldzaam en bedreigd. In Frankrijk (buiten Corsica) zijn er ongeveer twintig bekende vindplaatsen (wettelijk beschermd; iNaturalist 2025, Wikipédia 2025b), twee in Engeland (wettelijk beschermd, Rode Lijst; Wikipedia 2025a) en twee op het Zweedse eiland Gotland, waar een herintroductieprogramma is opgezet (Johansson 2006, Naturvårdsverket 2018).

Fig. 2. Vruchthoofdje met vruchtjes van een plant van *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. (Addertongboterbloem) van de groeiplaats in het natuurreservaat 'Tichelgaten' (Buren, Gelderland). Foto: P.-J. Keizer, 3 juni 2025.

Fig. 3. Een gedroogde plant van *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. (Addertongboterbloem) van de groeiplaats in het natuurreservaat 'Tichelgaten' (Buren, Gelderland). Foto: P.-J. Keizer, 3 juni 2025.

Het is de vraag hoe deze soort in Nederland is gekomen. De mens als vector voor zaadjes of andere plantendelen, al dan niet met opzet, valt niet voor 100% uit te sluiten. *Ranunculus ophioglossifolius* is echter niet in gebruik als tuinplant en wordt ook niet verkocht in tuincentra. Het is waarschijnlijker dat de wrattige vruchtjes van de plant met trekkende waadvogels van zuid naar noord over Europa zijn meegevoerd. Als op deze wijze een geschikte groeiplaats voor *R. ophioglossifolius* wordt bereikt, kan deze zich er vestigen. Zo kan de Nederlandse vindplaats als een spontane vestiging en als een noordelijke voorpost ten opzichte van het meer gesloten areaal rond de Middellandse Zee worden beschouwd.

Dankwoord – Dank gaat uit naar Leni Duistermaat (Naturalis Biodiversity Center, Leiden) voor de bevestiging van de determinatie, het geven van nuttige informatie en het toevoegen van materiaal van *Ranunculus ophioglossifolius* aan het herbarium van Naturalis (L [L.460315]).

LITERATUUR

- Fournier P. 1961. Les Quatre Flores de la France. Éditions P. Lechavalier, Paris.
- iNaturalist. 2025. [Waarnemingen. Addertongboterbloem \(Adder's-tongue Spearwort\) – Ranunculus ophioglossifolius](#). In: iNaturalist. (Website voor het laatst geraadpleegd op 11 december 2025).
- Johansson P. 2006. [Åtgärdsprogram för bevarande av gotlandsranunkel. \(Ranunculus ophioglossifolius\)](#). Naturvårdsverket, Stockholm.
- Naturvårdsverket. 2018. [Uppdaterad åtgärdstabell för gotlandsranunkel, 2016 – 2021. \(Ranunculus ophioglossifolius\)](#). Naturvårdsverket, Stockholm.
- POWO. 2025. [Ranunculus ophioglossifolius Vill.](#) In: [Plants of the World Online](#). Royal Botanic Gardens, Kew. (Website voor het laatst geraadpleegd op 11 december 2025).
- Tutin TG, Heywood VH, Burges NA, Valentine DH, Walters SM & Webb DA. 1964. Flora Europaea. Vol. 1 Lycopodiaceae to Plantanaceae. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wikipedia. 2025a. [Ranunculus ophioglossifolius](#). In: [Wikipedia – The Free Encyclopedia](#). (Website voor het laatst geraadpleegd op 11 december 2025).
- Wikipédia. 2025b. [Ranunculus ophioglossifolius](#). In: [Wikipédia – L'encyclopédie libre](#). (Website voor het laatst geraadpleegd op 11 december 2025).

Fig. 4. Een plant van *Ranunculus ophioglossifolius* Vill. (Addertongboterbloem) op de groeiplaats in het natuurreservaat 'Tichelgaten' (Buren, Gelderland). Foto: P.-J. Keizer, 3 juni 2025.